

quibus accedit doctus *P. Eusebius Amort Theol. tom. 2. Disp. 5. qu. 4.* ubi inquirens, an comedens in dubio, utrum jam sonuerit hora duodecima noctis, possit sequenti die communicare? Sic respondet: « Potest communicare, quia melior est conditio possidenteis, quamdiu in contrarium non dantur presumptiones tam fortes, ut operans probabilius credit jam sonuisse duodecimam. »

CAPUT III.

De Conscientia probabili.

40. Quæ sit conscientia probabilis. Quotque enumerentur diversæ probabilitatum species? — **41.** Quænam sit probabilitas facti, et quænam juris? — **42.** Nunquam licet uti probabilitate facti cum periculo damni alterius. — **43.** Quamnam opinionem sequi teneatur in materia fidei? — **44.** Quamnam opinionem sequi debeat Medicus? — **45.** An possit uti remedio minus tuto? — **46.** Quid si desperatur de salute infirmi? — **47.** Quamnam opinionem debeat sequi Judex? — **48.** Quamnam minister in collatione Sacramentorum? — **49.** Quid si adsit necessitas? — **50.** An liceat uti opinione probabili quoad contrahendum Matrimonium, et quoad jurisdictionem Confessarii, casu quo præsumitur suppleri ab Ecclesia? de hoc vide dicenda lib. VI. n. 573. et dicenda de Errore Communii n. 572. — **51.** An quod dicitur de administratione Sacramentorum circa usum sententiae tutæ, idem dicendum sit de susceptione Sacramentorum? — **52.** Quid si venator dubitat an animal ferendum sit fera, vel homo? — **53.** An liceat uti opinione probabili probabilitate juris? De opinione tenuiter probabili. — **54.** De opinione probabilissima. — **55.** DISSERTATIO de usu moderato opinionis probabili.

40. — **CONSCIENTIA** probabilis est, quâ quis innixus aliquâ opinione probabili, format sibi practicum dictamen rationis ex certis principiis reflexis, sive concomitantibus ad licite operandum. Hic tamen advertendum diversas dari probabilitatum species: alia enim est opinio tenuiter probabilis, alia probabilis, alia probabili, alia probabilissima, alia certa moraliter, alia tuta, alia tutior. Opinio tenuiter probabilis est, quæ aliquo fundamento nititur, sed non tali, ut valeat assensum viri prudentis ad se trahere; hâc autem opinione nequimus licite uti ex Propos. 3. proscripta ab Innoc. XI. quæ dicebat: « Generatim dum probabilitate sive intrinseca sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitate finibus non exeat, confisi aliquid agimus semper prudenter agimus. » Probabilis est, quæ gravi fundamento nititur, vel intrinseco rationis vel extrinseco auctoritatis, quod valet ad se trahere assensum viri prudentis, etsi cum formidine oppositi. Probabilior est, quæ nimirum fundamento graviori, sed etiam cum prudenti formidine oppositi, ita ut contraria etiam probabilis censeatur. Probabilissima est, quæ nimirum fundamento gravissimo; quapropter opposita censemur vel tenuiter, vel dubie pro-

CAP. III. DE CONSCIENTIA PROBABILI.

babilis; hâc autem opinione semper licite utimur, ut constat ex Propos. damnata ab Alexandro VIII quæ dicebat: « Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam. » Opinio sive sententia moraliter certa est quæ omnem prudentem formidinem falsitatis excludit, ita ut opposita reputetur omnino improbabili. Opinio demum tuta est, quæ recedit ab omni peccandi periculo. Tunc vero, quæ magis à tali periculo recedit, tametsi rationibus firmioribus non nitatur.

41. — Deinde advertendum, aliam esse probabilitatem *Facti*, aliam *Juris*. Probabilitas *Facti* est quæ versatur circa rei veritatem, sive rei substantiam, nempe an Sacramentum cum tali materia collatum, sit validum, aut nullum: an contractus cum tali pacto initus, sit usurarius, vel ne. Probabilitas autem *Juris* versatur circa honestatem actionis, id est an liceat Sacramentum cum tali materia conferre: an contractum cum tali pacto inire.

42. — His positis dicimus, nunquam esse licitum uti opinione probabili probabilitate *Facti* cum periculo damni alterius, aut sui ipsius; quia hujusmodi probabilitas minimè aufert periculum damni; si enim opinio illa est falsa, non evitabitur proximi, aut operantis damnum; nam si exempli gratiâ Baptismus cum saliva collatus reverâ est nullus, ita ut Infans sine Baptismo remaneat, probabilitas in oppositum non potest utique efficere, ut sit validus.

43. — Hinc infertur **1.** non esse licitum in materia fidei, et in omnibus ad æternam salutem necessitate medi spectantibus, sequi opinionem nec minus probabilem (ut inepte dicebat Propos. 4 ab Innoc. XI proscripta) neque probabiliorem; sed temerum sequi sententiam tutiorem, ac per consequens amplecti debemus Religiem magis tutam, qualis est procul dubio nostra Catholica; cum enim quævis alia Religio falsa sit, etiamsi aliqua videatur alicui probabilior, tamen amplectens eam, relictâ tutiori, nequaquam damnum suæ æternæ salutis effugiet.

44. — Infertur **2.** Quod Medicus tenetur adhibere medicamenta tertia Infirmis profutura, nec potest uti remedii minus probabilibus, relicto probabiliori, sive tertiore: in medicamentis enim probabilius est, quod est tutius pro sanitate Infirmi.

45. — Sed dubitatur **1.** Utrum quando non appareat medicamentum certum, possit Medicus uti remedio minus probabili, probabiliori relicto? Affirmant Azor. Arag. Montes. Salas, etc. apud Salmant. de Præc. V. cap. 1. n. 143. Sed probabilius negant ipsi Salm. Sanch. Dec. I. 1. cap. 9. n. 41. et ipsi Salm. n. 144. cum Soto, Suar. et Bonac. quia Medicus non solum ex charitate, sed etiam ex justitia, ratione officii, et taciti contractu, tenetur providere meliori modo saluti Infirmi, à quo stipendum accipit.

46. — Dubitatur **2.** An quando desperatur de salute Infirmi, possit Medicus applicare illi remedia, quæ ipse dubitat, an prosint, vel obsint? Certum est et commune **1.** Quod si probabile sit, remedium fore profuturum, tunc potest, imo tenetur illud applicare, quando certius non habet: Vide Salman. loco cit. n. 150.

in fine. Certum est 2. Non licere applicare Infirmo etiam desperato remedium, de quo ignoratur an sit salutare, vel noxiū, ad experimentum faciendum super Infirmo. Ita communiter *Salm.* n. 148. *cum Navar. Azor. Castrop. Salas. Perez, etc.* Ratio, quia illicitum est experimentum querere cum periculo mortis Infirmi, vel accelerationis illius. Certum est 3. *cum Sanch. l. c. n. 42. et Salm. n. 143. in fin.*, quod si remedium est dubiū profuturū, et certō non nocitūrum, omnino Infirmo est applicandum. Quoad quæstionem autem duplex est sententia. *Prima* negat, quia (ut supra dictum est) nunquam licet exponere Infirmum periculo mortis, nec illam accelerandi; ita *Salmant. cit. c. 1. n. 150 cum Azor. Castrop. Sylv. Villal. etc.* Secunda tamen Sententia, quæ satis probabilis est, et fortè probabilior, eamque tenent *Sanch. Dec. l. 1. c. 9. n. 39. cum Valent. item Busemb. l. 4. infra. 291. ad IV. et Bonac. Filliac. Reginald. Bardi apud Salm. n. 1. 9.* affirmat esse licitum, quia cum de Infirmo desperatur, conformius est prudentiæ, et voluntati Infirmi (præsertim si ipse expresse in hoc consentiat) applicare illi remedium dubium, quam illud omittere cum certitudine mortis. Idque ut certum habet *Antoine tract. de Oblig. c. 7. agens de Officio Medici.* Notat præterea *Sánchez n. 42. cum Navarro*, quod etsi Medicus non potest contrà suam opinionem auctor esse remedii, si tamen illud ab aliis Doctoribus approbatur, et Infirmus consentit, licet potest eo uti.

47. — Infertur 3. Quod Judex tenetur judicare juxta sententiam probabilem; ipse enim tenetur ex præcepto divino et humano jus suum cuique tribuere pro majori pondere rationum, quæ cuique favent. Hinc damnata fuit ab Innoc. XI Propos. 2 quæ dicebat: « Probabiliter existimo Judicem posse judicare » juxta opinionem minus probabilem. » Rectè vero advertit *Cardenias* cum aliis, quod si Reus est in legitima possessione rei controversæ, et habet pro se rationem probabilem, nequit Judex eum exsoliare, etiamsi Actor probabiliores rationes pro se adducat; possessio enim legitima (ut diximus n. 35.) dat possessori ius certum rei retinendæ, donec constet de jure alterius. Vide dicenda *l. lib. IV. n. 212. Qu. II. ubi id fusè probabitur.*

48. — Infertur 4. Quod in collatione Sacramentorum nequit Minister uti opinione nec probabili, nec probabiliori circa eorum valorem, sed tenetur sequi sententiam tutam, quæ est illa, quæ vel est tutor, vel moraliter certa. Constat id ex Prop. I ab Innoc. XI proscripta quæ dicebat: « Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutoire, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurriendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis sacerdotalis, vel episcopalis. »

49. — Dixi, nisi *ad sit necessitas*; etenim in extrema necessitate bene uti possumus qualibet opinione non solum probabili, sed etiam tenuiter probabili pro valore Sacramenti, ut rectè dicunt *Holzmann de Bapt. a. 2. n. 97. Antoine de Bapt. q. 1. Cuniliat.*

de Sacr. in gen. c. 1. §. 3. n. 3. et alii communiter, modo Sacramentum conferatur sub condicione; quia conditio satis reparat Sacramenti injuriam, si fortè invalidè conferatur, et contra necessitas sufficiens et justa est causa Sacramenti conditionatè confendi. Vide dicenda *Lib. 6. c. 1. de Bapt. n. 103. v. Materia au tem dubia, et de Pœn. n. 482. in fin.*

50. — Dicunt autem plures AA. quod licet uti possumus opinione probabili, ubi præsumitur Ecclesia supplere; ut evenire potest in Sacramento Matrimonii ad convalidandum contractum probabiliter tantum validum, si fortè contractus ille est nullus ob impedimentum, quod Ecclesia supplendo aufert, et in Sacramento Pœnitentiæ ad supplendam jurisdictionem Confessarii, si fortè illa desit. Hanc sententiam vocant communissimam *Viva in Prop. 1. damn. ab Innocent. XI. n. 20. et La Croix l. 6. n. 117. cum Suar. Less. Coninch. Regin. etc. Imo Sporer de Consc. c. 1. n. 56. cum Dicast.* vocat moraliter certain; hancque testatur esse proxim totius Ecclesiæ *De Lugo disp. 19. n. 31. cum Arriaga, Suar, et Diana apud Carden. in Prop. 1. damn. ab Innocent. XI. diss. 11. n. 166. et seqq.* Sed vide *Lib. 6. n. 573.* ubi plura dicentur circa jurisdictionem Confessarii, quomodo et quando præsumitur ipsa suppleri ab Ecclesia. An autem, stante errore communi, semper Ecclesia suppleat jurisdictionem in Sacramento Pœnitentiæ, vide *ibid. n. 572.*

51. — Quæritur præterea, an quod dictum est de administratione Sacramentorum, dicendum etiam sit de susceptione, ita ut nullus possit suspicere Sacramentum cum opinione probabili? *Prima* sententia affirmat, et hanc tenent *Carden. in Prop. 1. damn. ab Innocent. XI. Diss. 2. c. 3. n. 18. Viva sup. ead. Prop. 1. et La Croix l. 6. n. 105.* Ratio eorum, quia specialis reverentia debita Sacramentis exposcit, ut ea non exponantur periculo frustrationis. Hinc dicunt ex præfata *Prop. 1. damn.* quoad ministracionem, virtualiter damnari etiam quoad susceptionem, cum in utraque idem subsit periculum. *Secunda* vero sententia negat, quam tenent *Pontius de Matr. l. 4. c. 25. n. 9. Sanch. Dec. l. 1. cap. 9. n. 33. cum Vasq. Salon. Syr. Perez, et aliis apud Card. n. 17. Item Spor. de Cons. c. 1. n. 57. et Viva in sua Th. Mor. de Pœnit. q. 3. art. 3. n. 9. ubi videtur se revocare, saltem quoad opiniones, quæ ex parte suscipientium passim a fidelibus in proxim deducuntur. Ratio, quia nullam censemur injuriam Sacramento irrogare, qui utitur opinione probabili; nec videntur Sacramenta exposcere maiorem revertiant, quam probabilem, quam exposcent alia præcepta divina. Et hanc sententiam, ait *Mag. Hozes* in *eadem Propos. 1. apud Carden. n. 27.* non amisisse suam probabilitatem ex damnatione Pontificis; quia non constat, Propositionem potius proscriptam fuisse respectu reverentiæ erga Sacramenta, quam respectu charitatis erga suscipientes. His tamen non obstantibus, censeo non recedendum a prima sententia, saltem quia secunda ferè nunquam poterit deduci in proxim a suscipientibus sine proprio aniuue detimento.*

52. — Infertur 5. et ultimò, quod si quis dubitat, an id quod videt in sylva, sit fera, vel homo, non potest illud ferire, etiam si probabiliter, aut probabilius existimet, illam esse feram; nam si reverà illud animal esset homo, probabilitas illa, sive major probabilitas, non liberaret hominem à morte. Itaque universe dicendum, nunquam esse licitum uti opinione probabili probabilitate facti, ubi est periculum damni, vel injuriae Proximi.

53. — Secus tamen dicendum de opinione, quæ est probabilis probabilitate Juris; tunc enim quiske licite uti potest opinione illa, formans sibi conscientiam moraliter certain de honestate suæ actionis. Explanatâ demum opinionum naturâ, nostrum Systema exponimus. (V. Not. I, pag. 319.)

MORALE SYSTEMA

Pro delectu opinionum, quas licite sectari possumus.

Dico I. Quod si opinio, quæ stat pro lege, videatur certè probabilior, ipsam omnino sectari tenemur; nec possumus tunc oppositam, quæ stat pro libertate, amplecti. Ratio, quia ad licite operandum debemus in rebus dubiis veritatem inquirere, et sequi: at ubi veritas clarè inveniri nequit, tenemur amplecti saltem opinionem illam, quæ propius ad veritatem accedit, qualis est opinio probabilior.

Dico II. Quod si opinio, quæ stat pro libertate, est tantum probabilis, vel æquè probabilis, ac altera quæ stat pro lege, nec etiam ipsam quis sequi potest, eo quod sit probabilis: nam ad licite operandum sola non sufficit probabilitas, sed requiritur moralis certitudo de honestate actionis, juxta illud D. Pauli ad Rom. 14. 23: « Oinme, quod non est ex fide, peccatum est. » Dicitur *ex fide*, nempè ex certo dictamine conscientiæ, ita ut homo in sua conscientia persuasum sibi habeat, quod agendo rectè agat, prout explicit illud *ex fide* S. Chrysost. S. Ambros. et alii cum S. Thoma qu. 17. de Verit. art. 3. Præterea in pœfata Dissertat. falsum reputavi effatum illud commune inter Probabilistas, nimirum: *Qui probabiliter agit, prudenter agit.*

Dico III. Quod, duabus æquè probabilibus opinionibus concurrentibus, quamvis opinio minus tuta teneri non possit, quoniam, ut diximus, sola probabilitas (nota, sola probabilitas) haud firmum præbet fundamentum ad licite operandum; tamen opinio illa, quæ stat pro libertate, cum æquali potiatur probabilitate, ac opposita, quæ stat pro lege, grave quidem immittit dubium, an existat lex, quæ actionem prohibeat, ac proinde sufficienter promulgata minimè dici potest; ideoque, dum eo casu promulgata non est, nequit obligare; tantò magis quod lex incerta non potest certam obligationem inducere. Et hæc est sententia D. Thoma, quam ego sequor, et quæ certa mihi appareat, tum ob auctoritatem Theologorum, ut videbimus, atque Patrum (quorum doctrinæ observari possunt in pœdicta Dissert. n. 11. et 12. Vide etiam Christian. Lupum tom. XI. Dissert. de Usu sen-

ten. probab. ubi congerit plures Patrum auctoritates), tum ob rationes intrinsecas, quæ non jam fucatae sunt, sed certæ ac evidentes, ut demonstrabitur.

Theologorum Princeps D. Thomas 1. 2. qu. 90. art. 1. sic docet: « Lex quædam regula est, et mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur; » dicitur enim Lex à ligando; quia obligat ad agendum. » Hinc prosequitur S. Doctor ad docendum, quod hæc regula et mensura, ut hominibus applicetur, et ipsi ad eam servandam teneantur, debet eis promulgatione manifestari. « Lex, ait ibidem, impunit alii per modum regulæ et mensuræ: regula autem et mensura imponitur per hoc, quod applicatur his, quæ regulantur et mensurantur. Unde ad hoc quod lex virtutem obligandi obtineat (quod est proprium legis) oportet, quod applicetur hominibus, qui secundum eam regulari debent. Talis autem applicatio fit per hoc, quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione. Unde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, quod lex habeat suam virtutem. »

Quod autem lex nequeat subditos obstringere, nisi eis sit promulgata, est axioma apud omnes compertum: « Leges tunc insituuntur, cum promulgantur, » scribit Gratianus in Can. *In istis dist. 4.* Ratio patet quia lex tantum in mente legislatoris manens non est, nisi mera cogitatio, sive intentio constituendi legem, non verò constitutio legis, quæ subditos obliget. Hinc a D. Thoma lex definitur: « Quædam rationis ordinatio ad bonum commune ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata. » 1. 2. qu. 90. art. 4. Nulli dubium, ut scribit Franciscus Henno *tr. de leg.* quod promulgatio sit de essentia legis; nam ut rectè ait Ludovicus Habert *t. 3. de leg. c. 6. q. 4.* « Ad rationem legis pertinent promulgatio, et vis obligandi. » Addit Card. Gotti *Theol. tom. 2. tr. 5. de leg. q. 1. dub. 3. §. 3. num. 18.* quod promulgatio est indispensabiliter requisita ad subditos obligandos: « Ad hoc, ut lex in actu secundo obliget, requiritur quidem in dispensabiliter, ut subditis promulgatione proponatur. » Idem tradit Dominicus Soto *de Just. et Jure lib. 1. q. 1. ar. 4.* dicens: « Nulla lex ullum habet vigorem legis ante promulgationem, sed tunc instituuntur, cum promulgantur. » Statinque subjungit: « Itaque nullam exceptionem conclusio hæc permittit. » Idem scribit Doctor Gallus Duvallius in 1. 2. S. *Th. de leg. q. 2.* dicens, legem æternam non potuisse homines obligare ab æterno. « Quia, ut ait, de ratione legis est, ut promulgetur subditis; nulli autem fuerunt subditi ab æterno. » Idem scribit P. Gonet *Clyp. de leg. D. 2. art. 2.* « Legem æternam defectu promulgationis non potuisse obligare creaturas ab æterno. » Idem scribit Lorichius *Thesaur. verb. Lex n. 6.* « Hominibus autem (lex æterna) promulgatur, quandò eis innotescit. » Idem inquit etiam acer Adversarius meus P. Patuzzius in sua *Theolog. Morali de leg. c. 5. n. 7.* « Consentunt quidem omnes, promulgationem esse omnino necessariam, ut lex virtutem obli-

» gandi obtineat. » Mirabitur quis, me studuisse tot auctoritates h̄ic congerere ad hanc doctrinam probandam, quæ a nemine in dubium revocatur; sed me id fecisse sciat, quia ab ea sententia mea firmitas pendet, nempe quod lex dubia non obligat, ut infra videbimus.

Porro S. Thōmas id ut certum habens, hanc oppositionem sibi objicit, 1. 2. q. 90. ar. 4. ad 1. « Lex naturalis maxime habet rationem legis; sed lex naturalis non indiget promulgatione; ergo non est de ratione legis quod promulgetur. » Et sic respondet: « Dicendum quod promulgatio legis naturæ est ex hoc ipso, quod Deus eam mentibus hominum inseruit naturaliter cognoscendam. » Idque clarius explicando Sylvius ait 1. 2. q. 90. ar. 4. in fin. « Actualiter tunc unicuique (lex) promulgatur, quando cognitionem a Deo accipit dictantem, quid juxta rectam rationem sit amplectendum, quid fugiendum. » Idem docet Joannes Gerson. *de Vita spir. etc. Lect. 2. col. 176.* « Lex ista est quædam declaratio creaturæ rationali facta, per quam illa cognoscit, quid Deus de certis rebus judicat, ad quas vel præstandas, vel omittendas ipse creaturam obligare vult. » Addit tandem Petrus de Lorca in 1. 2. Disp. 6. de leg. pag. 386. : « Quemadmodum promulgatio est intrinseca et essentialis humanis legibus, sic rationis iudicium, et cognitione intrinseca est legi naturæ. » Quapropter sine rationis iudicio, et cognitione nullo modo existit promulgatio legis sufficientis ad obligandum.

Lex verò ut obliget, non tantum promulganda est, sed etiam promulganda ut certa. Et hoc punctum firmiter est h̄ic statendum, ideoque in eo perpendendo diutius non frustra immorabor, cum plura opus sit h̄ic repetere, quæ jam alibi scripsi; enimverò ex hujuscemodi fundamento firmitatem haurit nostra sententia, nempe non posse legem incertam certam obligationem imponere. Dicimus igitur, neminem ad aliquam legem servandam teneri, nisi illa ut certa alicui manifestetur. Posito enim, ut vidimus, quod lex necessariò est promulganda ut obliget, si promulgatur lex dubia, promulgabitur dūtaxat dubium, opinio, sive quæstio, an adit lex prohibens actionem, sed non promulgabitur lex. Hinc omnes ad asserendum convenient, quod lex, ut obliget, debet esse certa ac manifesta, debetque uti certa manifestari sive innotescere homini, cui promulgatur. Audiamus id, quod communiter inquit Doctores super hanc sententiam, sive super hoc Principium, quod inter alios maximè tradit D. Thomas, atque probat S. Isidorus inter conditiones legis ut obliget, ait legem debere esse manifestam. Ita habetur in Can. *Erit autem Dist. 4. Erit autem lex manifesta etc.* Idque certum est etiam in jure Civili, ut patet ex Authent. *Quibus modis nat. eff. §. Natura*, ubi dicitur: « In dubio nullus præsumitur obligatus. »

D. Thomas loquens de lege æterna et naturali, docet quod ad hoc ut ipsa possit esse nobis mensura, debet esse certissima, non bisque innotescere. Attendantus verba S. Doctoris. Ipse 1. 2. q. 19. ar. 4. ad 3. sibi objicit: « Mensura debet esse certissima

» (nota); sed lex æterna est nobis ignota; ergo non potest esse nostræ voluntatis mensura, ut ab ea bonitas voluntatis nostræ dependeat. » Et ita respondet: « Licet lex æterna sit nobis ignota; secundum quod est in mente Divina; innotescit tamen nobis aliqualiter per rationem naturalem, que ab ea derivatur ut propria ejus imago, vel per aliqualem revelationem superadditam. » S. Thom. 1. 2. q. 19. ar. 4. ad 3. Ratio patet, cur lex debet esse certa, quia cum lex juxta S. Doctorem sit mensura et regula, qua homo mensurari et regulari debet circa suas actiones, nequaquam ille rectè mensurari et regulari potest, nisi mensura et regula illa sit certa, ut obliget, quin et homini innotescat. « Lex enim, scribit doctissimus Petrus Collet, ut obliget, debet dari ut regula, ac proinde innotescere; atquilex non innotescit nisi per promulgationem, cum per eam solam eo intimetur modo, qui obediendi necessitatē inducit. » *Collet Theologia Moral. tom. 1. de leg. cap. 1. art. 2. concl. 2.* Idem tradit Joannes Gerson dicens, quod lex, ut obliget, necessariò debet homini manifestari, alias Deus eum obligare non potest ad illam servandam: « Necesse est (valde notabilia sunt Gersonis verba) dari manifestationem ordinatiois, ac voluntatis Dei; nam per solam ordinationem, aut per solam suam voluntatem non potest Deus absolutè creaturæ imponere obligationem; sed ad hoc opus est, ut ei communicet notitiam uniusæquæ, ac alterius. » *Gerson de vita Spir., etc. Lect. 2.* Idem tradit Gonet dicens: « Homo non tenetur conformari voluntati Divinæ.... nisi quando voluntas Divina nobis præcepto, vel prohibitione manifestatur. » *Gon. Cyp. t. 3. D. 6. art. 2. n. 37. in fin.* Et ibid. de hoc rationem præbet, scribens hominis peccatum pendere ab ipsis voluntate transgrediendi legem; si autem peccatum (ait) penderet ab existentia vel non existentia legis, percatum esset fortunæ, sive casus, non jam voluntatis; quod magnum esset absurdum; « Plerumque (scribit) esset fortune, non voluntatis, quod homines peccent, vel non peccent, prout videlicet id, quod agunt, est conforme vel difforme juri naturali ab eis ignorato; quod etiam absurdissimum est, cum vera et sola causa peccati sit voluntas creata, ut operans difformiter ad regulas morum. » *Gon. in Cyp. 49. 3. tom. 3. Disp. 1. art. 4. §. 1. n. 48.*

Idem tradit Sylvius dicens: « Actualiter tunc (lex) unicuique promulgatur, quando cognitionem a Deo accipit dictantem, quod juxta rectam rationem sit amplectendum, vel fugiendum. » *Syl. in 1. 2. q. 90. art. 4. in fin.* Non tenetur igitur quis ad legem, nisi eam juxta rectam rationem cognoscat esse necessariò amplectendam. Idem tradit Fulgentius Cuniliatus, hoc absolute proferens: « Legis violatores non sunt illi, quibus nondum lex innotuit. » *Cunil. tract. 1. de Reg. Mor. c. 3. §. 1. n. 5.* Idem tradit Jodocus Lorichius: « Hominibus autem lex promulgatur, quando eis innotescit. » *Lorich. Thesaur. theol. verb. Lex. n. 6.*

Ex omnibus his præfatis evidenter appetit moralis certitudo sententiæ nostræ, vel potius sententiæ D. Thomæ, qui pluribus

in locis eam docet. Signanter in *Opusc. de Verit. qu. 17, art. 3.* hoc morale Principium absolutè profert: « Nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientiâ illius præcepti. » Ab omnibus Philosophis cum D. Thoma docetur distinctio inter Opinionem, et Scientiam: *Opinio* denotat cognitionem dubiam, aut probabilem alicujus veritatis: *Scientia* verò cognitionem certam ac patentem significat. Sed audiamus ipsum S. Doctorem; et quod S. Thomas nomine *Scientiae* intelligat præcise cognitionem certam, patet, quia proponit loco citato hoc quæsitum: *Utrum conscientia liget?* ac deinde ait: « Ita se habet imperium alicujus Gubernantis ad ligandum in rebus voluntariis illo modo ligationis, qui voluntati accidere potest, sicut se habet actio corporalis ad ligandum res corporales. Actio autem corporalis agentis nunquam inducit necessitatem in rem aliam, nisi per contactum coactionis ipsius ad rem, in quam agit. Unde nec ex imperio alicujus domini ligatur aliquis, nisi imperium attingat ipsum, cui imperatur. Attingit autem ipsum per scientiam: Unde nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientia illius præcepti... Sicut autem in corporalibus agens corporale non agit, nisi per contactum; ita in spiritualibus non ligat, nisi per scientiam. » Similitudo a D. Thoma hic allata nequit esse magis lucida, et convincens ad probandam nostram sententiam, sive Principium, nempè quod lex incerta non potest certam obligationem inducere. Dicit S. Doctor, quod scientia præcepti est instar vinculi quod vel voluntatem ligat; unde sicut ad rem aliquam ligandam opus est, ut actualiter funis applicetur; ita ad ligandam hominis voluntatem, ut actionem aliquam exerceat vel omittere teneatur, necesse est ut ipse præcepti scientiam habeat, alioquin homo ille in sua libertate remaneat. Quamobrem, dum ille in dubio est, an adsit non præceptum prohibens, vel præcipiens (sicut accidit, cum duæ opiniones ejusdem ponderis æque probabiles concurrunt), tunc non habet quidem scientiam præcepti, ideoque præceptum servare non tenetur.

Ad hoc magis explicandum Doctor Angelicus eodem loco subdit: « Ad videndum autem, quando (conscientia) liget, sciendum quod ligatio metaphorice a corporalibus ad spiritualia sumpta necessitatem importat; ille enim qui ligatus est, necessitatem habet consistendi in loco ubi ligatus est, et aufertur ei potestas alio divertendi. » Sicut igitur contra, qui ab aliquo vinculo actualiter non est ligatus, habet potestatem divertendi quod vult, in qui non est ligatus per scientiam præcepti, liber est ab obligatione præcepti. Ideo S. Doctor scribit, legem dici a ligando: « Dixit enim lex a ligando, quia obligat ad agendum. » 1. 2. q. 90. art. 1.

Hanc suam sententiam D. Th. valde confirmat in alio loco nempè in 1. 2. q. 19. art. 10. Ibi querit « Utrum necessarium sit voluntatem humanam conformari voluntati Divinæ in volito ad hoc ut sit bona? » et affirmat; sed et postmodum eodem art. 10. ad. 1. S. Doctor hoc sibi objicit: « Videtur quod voluntas

hominis non debeat semper conformari Divinæ voluntati in volito; non enim possumus velle quod ignoramus... Sed quid Deus velit ignoramus in plurimis; ergo non potest humana voluntas Divinæ voluntati conformari in volito. » Et respondet: « Ad primum dicendum, quod volitum divinum secundum rationem communem quale sit, scire possumus; scimus enim, quod Deus quidquid vult, vult sub ratione boni. Et ideo quicumque vult aliquid sub quacumque ratione boni, habet voluntatem conformem voluntati Divinæ quantum ad rationem voliti. Sed (*nota sequentia verba*) in particulari nescimus, quid Deus velit; et quantum ad hoc non tenemur conformare voluntatem nostram Divinæ voluntati. » Itaque docet S. Th. quod homo semper ac rem aliquam vult sub ratione boni, voluntati Divinæ jam conformatur: sed minime tenetur se conformare voluntati Divinæ in rebus particularibus ignoratis, et signanter in præceptis, ubi haec Divina voluntas non est ei manifestata. Id autem distinctius declarat P. Gonet, dicens: « Homo non tenetur conformari voluntati Divinæ in volito materiali, nisi quando voluntas Divina nobis præcepto vel prohibitione manifestatur. » Gon. Clys. tom. 3. D. 6. ar. 2. n. 37. in fin. In dubio igitur, ubi nescimus, an Deus aliquo præcepto nobis aliquid in particulari imponat aut vetet, non tenemur conformari circa tale præceptum voluntati Divinæ, nisi præceptum nobis manifestetur; etenim, ut tradit Joannes Gerson, ubi Deus non manifestat nobis suam voluntatem, non potest (ait) nos obligare ad eam sequendam. Repetamus hic ejus verba jam alibi supra relata: « Necessæ est dari manifestationem ordinationis, ac voluntatis Dei; nam per solam suam voluntatem nondum potest Deus absolute creature imponere obligationem. » Gerson. de Vit. Spir. etc. Lect. 2.

Eamdem sententiam D. Thomas fortius confirmat in alio loco 2. 2. q. 104. art. 4. ubi signanter loquitur de obedientia, que præceptis Divinis debetur. Ita querit: *Utrum Deo sit in omnibus obediendum?* S. Doctor affirmat, sed ad 3. sibi objicit: « Qui cumque obedit Deo, conformat voluntatem suam voluntati Divinæ, etiam in volito; sed non quantum ad omnia tenemur conformare voluntatem nostram voluntati Divinæ, ut supra habatum est » (1. 2. q. 19. art. 10. ubi habetur textus jam supra relatus): « Ergo non in omnibus tenetur homo Deo obediire. » Et sic respondet (attendamus hic quomodo S. Doctor fuerit semper firmus et uniformis in hac sua sententia): « Ad tertium dicendum, quod etsi non semper teneatur homo velle quod Deus vult, semper tamen tenetur velle, quod Deus vult eum velle. Et hoc homini præcipue (*nota*) innotescit per præceptum Divinum. » Homo igitur tenetur Deo obediere, et ipsius voluntati conformari circa præcepta, non jam in omnibus quæ Deus vult, sed tantum in iis quæ vult Deus nos velle (*quod Deus vult nos velle*). At quomodo sciemos id quod Deus non solum ipse vult, sed etiam vult nos velle? sciemos, inquit S. Thomas, cum nobis id manifestatur per sua Divina præcepta. « Et hoc homini præ-

» cipuè innotescit per præceptum Divinum. » Ergo non obligat sola dubia notitia præcepti ad illud servandum tanquam voluntatem Divinam, sed requiritur certa et manifesta præcepti cognitio, quod quidem significat verbum illud *innotescit*. Itaque, ubi duæ sunt opiniones æqualis ponderis, cum eo casu desit sufficiens promulgatio legis, ipsa non habet virtutem obligandi, ut firmatum est sub initio hujus Moniti. Lex autem, quæ non obligat, non est lex : « Dicitur enim lex a ligando, » ait S. Thomas; lex ergo quæ non ligat, lex dici non potest.

Hanc autem sententiam, quod, ubi præceptum est vere et stricte dubium, non adest obligatio illud servandi, secuti sunt communiter Auctores tam antiqui, quam recentes. S. Raymundus scripsit (*lib. 3. de Pœnit. §. 21.*) : Non sis pronus judicare mortalia pecata, ubi tibi non constat per certam Scripturam. Lactantius scripsit (*lib. 3. Instit. c. 21.*) : Stultissimi hominis est præceptis eorum velle parere, quæ utrum vera, aut falsa sint dubitatur. Textus habetur in *c. 13. Cum in jure, de offic. et pot. Jud. deleg.* ubi dicitur : Nisi de mandato certus extiteris, exequi non cogeris quod mandatur. Idem scripsit Joannes Nyder (*in Consol. An. par. 3. c. 20.*) citans Bernardum de Claromonte : Ex quo enim opiniones sunt inter magnos, et Ecclesia non determinavit alteram partem, teneat quam voluerit. Idem scripsit S. Antoninus : Secundum Cancellarium non plus nocet homini errare in articulo Fidei, qui non est declaratus adhuc ab Ecclesia, quod sit articulus de necessitate credendus; quæm nec esse posset actus moralis contra aliquid agibile perpetratus, qui actus non dicitur certus ex Scriptura, aut determinatione Ecclesiae, quod sit illicitus. Sed constat, quod in materia Fidei licetum est ante determinationem Ecclesiae tenere unam vel alteram partem sine periculo peccati; et ergo a simili licet unam opinionem in moralibus tenere juxta limitata superius, ubi saltem magis sapientes non sentiunt contrarium. S. Antoninus. Par. 1. tit. 3. c. 10. §. 10. verb. Revertendo. Juxta igitur S. Antoninum, et Cancellarium (videl. Gersonem) non tenemur sequi opinionem tuiorem, ubi tuior non appetit probabilior. Gabriel Biel scripsit (*in 4. sent. D. 16. qu. 4. concl. 3.*) : Nihil debet damnari tanquam mortale peccatum, de quo non habetur evidens ratio, vel manifesta auctoritas Scripturæ. Dominicus Soto scribit, quod lex, cum ipsa sit regula actionum, opus est ut homo eam intueatur, nempè quod cognoscat eam ut certam : Qui regulâ utitur, eam intueri necesse est. De Just. l. 1. q. 1. art. 4. Unde scripsit postea (*ibid. l. 6. q. 1. art. 6. circa fin.*) : Quanda sunt opiniones probabiles inter graves Doctores, utrunque se quaris, in tuto habes conscientiam. Ita etiam Card. Lambertinus (qui postea ad Pontificatum electus est sub nomine Benedicti XIV.) scripsit in suis Notificationibus (*Notif. 13.*) : Non debbono imporsi ligami, quando non vi è una manifesta legge che imponga.

Melchior Canus scribens adversus Scotum, qui

obstringebat peccatores ad eliciendam contritionem in quocumque die festo, dicit : « Ius humanum nullum est, aut Evangelicum, quo hoc præceptum asseratur; proferant, et tacet. » *Canus Lect. 4. de Pœn. p. 4. q. 2. prop. 3.* Atque *ibidem n. 5.* sic scribit : « Quoniam ignoro, unde ad hanc opinionem Doctores illi venient, libere possum, quod non satis exploratè præceptum est, negare. » Joseph Rocafull Præpositus Valentiae scripsit : « Casu quo factâ diligentia non constat, an lex sit imposta, sed res dubia manet, non obligat, sive sit lex, vel præceptum naturale. » *Lib. 1. de Leg. in comm. c. 4. num 65.* P. Suarez ita scribit : « Quamdiu est judicium probabile, quod nulla lex sit prohibens actionem, talis lex non est sufficienter proposita homini; unde cum obligatio legis sit ex se onerosa, non urget, donec certius de illa constet. » *De Cons. Disp. 12. sect. 6. et tom. 5. in 3. par. D. 40. n. 45.* Idem scripsit P. Joannes Idelphonus Dominicus : Si dubium est de ipsa existentia legis, an existat talis lex? an sit publicata? an in tali lege comprehendatur iste causus? factâ sufficienti diligentia, et durante dubio, non teneris te conformare tali legi, vel obligationi. *Idef. in 1. 2. Disp. 209. n. 1132.* Idem tenet Auctor recens P. Eusebius Amort, vir Germanus valde eruditus, et undique notus ob suam doctrinam, et plura insignia Opera vulgata. Hic in sua Theologia Morali et Scholastica, excusa Bononiæ anno 1553, (quæ priusquam edetur, emendata fuit, aut saltem revisa a Papa Bened. XIV. prout ipse Auctor suppliciter ab eo petierat) sic scribit : « Quantumcumque existentia legis non redditur credibilius, moraliter certum est non dari legem, quia ex natura Providentiae Divinae Deus tenetur reddere suam legem credibiliorem, etc. » *Amort. tom. 1. D. 2. §. 4. qu. 20. pag. 232.* Et alibi *D. 2. §. 4. q. 5. pag. 283.* ait quod cum adsunt duæ opiniones æque probabiles, non datur lex directe prohibens, quia hoc casu non datur sufficientis promulgatio legis, quæ est character essentialis legis. Idem tenet Vasquez *l. 2. Disp. 62. c. 9. n. 45.* Card. de Lugo de Pœnit. *Disp. 16. sect. 3.* *Manstrius Theol. Mor. Disp. 1. q. 2. art. 3. n. 56.* Holzman. *Mor. to. 1. p. 29. ann. 135.* Roncaglia *Theol. Mor. lib. 2. c. 3.* *Salmant. tract. 6. de Pœn. c. 8. n. 25.* et *tract. 11. de Leg. c. 2. n. 100.* et alii plures, quos omittimus brevitas causâ.

Posito igitur Principio a D. Thoma tradito, ac satis superque probato, nempe, quod *Nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientia illius præcepti*, quod idem est ac dicere, non posse legem incertam certam obligationem inducere; necessario eruitur esse moraliter certum, quod ubi duæ opiniones æqualis ponderis concurrunt, non est obligatio sequendi tuiorem. Si quis autem de hujus sententiæ certitudine rationem exposcat, breviter ei ex omnibus in hoc Monito probatis respondebitur, quia lex dubia non obligat. Et si querere pergit cur lex dubia non obliget, respondebimus hoc succincto arguento : Lex non sufficienter promulgata non obligat : lex dubia non est sufficienter promul-

gata (quia, dum lex est dubia, promulgatur sufficiens dubium, sive quæstio, sed non promulgatur lex): ergo lex dubia non obligat. Qui argumentum hoc inficiari vellet, probare deberet, vel quod lex etiam non promulgata obligat; vel quod lex dubia est verè promulgata; contra id quod expressè docet S. Thomas et alii communiter, ut vidimus; sed nunquam harum propositionum ullam probabit in æternum. Hæc tandem sit conclusio hujus sententiae: Spectato pondere æquali utriusque opinionis, homo dubius maneret, neque operari posset; spectata autem vi legis, cùm ipsa ex casu non sit sufficiens promulgata, non obligat, nec ligat. Et ideo homo, utpote ab hujusmodi lege dubia non ligatus, redditur certus de sua libertate, et sic licite operari potest.

Dixi sub initio, quod ubi opinio pro lege videtur certè probabilior, eam sequi tenemur; secùs verò si est æqua probabilis, ac opinio pro libertate. Auctor verò Ephemeridum mihi objecit, quod hæc secunda propositio probat nimis, nam si non teneremur sequi opinionem pro lege, quando opinio pro libertate est æqua probabilis, quia tunc lex est dubia; nec etiam teneremur sequi opinionem pro lege, quando opinio pro libertate esset minus probabilis; quia etiam opinio minus probabilis efficit quod lex sit dubia, et non sufficiens promulgata. Sed respondeo, quod cum opinio tutior est certè probabilior, eo casu (ut in principio hujus Moniti præmisi) quamvis lex omnino certa non sit, tamen properter illam majorem probabilitatem opinio pro lege videtur moraliter verior, et consequenter etiam lex moraliter sive sufficiens promulgata; et ideo lex nequit dici tunc omnino dubia dubio stricto; remanet tantum eo casu aliquod dubium latum, quod non permittit ab opinione tutiore discedere. Cum autem opinio que stat pro libertate, est æqualis momenti, tunc adest dubium strictum de existentiâ legis; ac propterea, sicut probavimus, non adest tunc obligatio amplectendi opinionem strictiorem, nec servandi legem, de qua omnino dubitatur, an ipsa existat, vel non existat.

Constat autem ex ipso naturali dictamine, licere nobis agere omne id, quod à lege non prohibetur, sicut scribit Heineccius (Lib. Elementa Jur. Nat. et Gent.) sic aiens: « Omnia libertati hominis permittit Deus, quæ non præcepit, vel prohibuit. » Sic v. gr. cum solà arbore scientiæ boni et mali hominibus interdixisset Deus, rectè omnino inferebant Protoplasti, licere sibi fructibus reliquis omnino vesci, Gen. 2. 3. Cessante enim legis obligatione, viget libertas. » Id porro validius confirmatur textibus Juris Civilis et Canonici, nam Instit. de Jure Person. §. 1. dicitur: *Cuique facere libet, nisi id a Jure prohibetur. Item cap. autem 13. Cum injure, de Offic. et pot. Jud. Deleg.* sic habetur: *Nisi de mandato certus extiteris, execui non cogoris quod mandatur.* Quapropter S. Thomas docet id tenendum tanquam commune et certum Axioma in lege naturali, sic scribens: *Illud dicitur licitum, quod nulla lege prohibetur. In 4. sent. Dist. 15. q. 2. art. 4. ad. 2.*

Hinc ineptè arguit quidam Auctor dicens: *Ubi dubium est an adsit lex, consequenter dubium etiam est an adsit libertas. Male (dico) arguit, nam ubi dubium est an adsit lex, certum est legem non obligare; docet enim S. Thomas (ut notavimus supra) quod: Nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientia illius præcepti.* Patet autem scientiam importare cognitionem certam de lege: et hujus ratio etiam patet, quia lex donec est dubia, non est sufficiens promulgata; atqui lex non sufficiens promulgata non habet virtutem obligandi, sive ligandi, ut ait Doctor Angelicus, juxta dicta sub initio hujus; ubi autem non existit lex ligans, sive prohibens, homo licite operatur, ut ait idem S. Thomas loco mox supra citato.

Sed priusquam finem ponam huic Dissertationi, præterire nolo duabus oppositionibus respondere, quas invenio objectas à P. Flaviano Ricci in Theologia Morali P. Anacleti ab ipso nuperim reformatâ, ubi sic scribit: *Omnes Divinæ et humanæ leges sunt certæ, et sufficiens promulgatae; controversia ergo non cadit super existentiam legis, aut super ejus promulgationem, sed super ejusdem extensionem; ideo in casu particulari debemus legem generalem ad illum applicare, et investigare an easus ille comprehendatur velne à lege.* Hinc falsò nobis impunit, quod in concursu duarum opinionum, quæ sunt æqualis ponderis, judicamus legem certe ad eum casum non extendi; ipse vero Auctor duo supponit eo casu accidere: *Primum, quod tunc nostra libertas evenit dubia: Secundum, tunc tribuendū esse locum Regulæ Canonum quæ dicit: In dubiis tutior via eligenda est: Juxta, ut addit, Scripturam illam: Qui amat periculum, in illo peribit. Eccl. 3. 27.*

Respondeo ad *Primum*. Quando dubitatur an casus comprehendatur a lege vel non, nequaquam dicimus legem tunc certè non extendi, sed dicimus quod in casu duarum opinionum æqualis ponderis, quamvis lex generalis (v. g. non furandi, non occidendi) sit certa quoad existentiam, et sit sufficiens promulgata; respectu tamen ad illum casum est dubia tam quoad existentiam, quam ad promulgationem; ac propterea tunc, quia dubitatur an lex ad casum illum extendatur, certum est non extendi quoad obligationem; nam, ut latè probavimus supra, eo casu cum lex dubia sit, nequit ligare certam hominis libertatem, quæ, donec à lege sit ligata, manet soluta. Id quidem agnovit D. Thomas, cum dixit legem esse instar ligaminis, quod donec per contactum applicatur alicui, hic habet potestatem divertendi quo vult, sunt verba S. Doctoris (de Verit. q. 17. art. 3.) Hinc protulit sententiam illam: *Nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientia illius præcepti.* *Ibid.*

Hoc autem maximè alibi confirmatur à S. Thoma, ubi sic scripsit: « Lex quædam regula est et mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur; » dicitur enim lex à ligando, quia obligat ad agendum; » 1. 2. q. 90. art. 1. Mensura autem, ait Card. Gotti, non mensurat, nisi

mensurabili applicetur, et ideo addit: « Requiritur indispensabi-
» liter, ut lex subditis promulgatione proponatur. » Quomodo
autem poterit quis suas actiones rectè mensurare, nisi mensura
illa sit certa, et non ambigua? Nec valet dici, quod ubi lex est
dubia, est etiam dubia libertas hominis; quia libertas manet
semper certa, usquedam à lege pariter certa et manifesta non
ligatur. Quantumvis igitur lex generalis sit certa, certe existat, et
certe sufficienter sit promulgata; donec tamen ipsa non est casui
particulari applicata, libertas utpote non adhuc ligata, in sua
possessione remanet.

Respondeo ad *Secundum*, nempè ad *Regulam Canonum* à
P. Flaviano adductam, et quæro ab eo: Certumne est quod præ-
fata Regula comprehendat omnia dubia speculativa, et non
tantum practica, aut dubia de facto? id equidem certum non est,
nam communior sententia tradit, *Regulam illam duxit at locum*
habere in dubiis practicis, et de facto. Ecce quod scribit S. Antoninus: « Quod autem volentes probare contractum esse illici-
» tum, inducunt illud: « In dubiis tutior via est eligenda. » Res-
» pondetur hoc esse verum de honestate, et meriti majoritate,
» non de salutis necessitate, quoad omnia dubia, alioquin oport-
» eret omnes Religionem intrare, » part. 2. tit. 1. cap. 11. §. 31.
Idem scribit Christianus Lupus *Diss. de Op. prop. tom. II.* illud
arguens ex doctrinâ S. Augustini: eamdem sententiam sequuntur
Navarra, Dom. Soto, Abbas, Nyder, Tabiena, Suarez,
Angles, S. Bonavent. Gerson, Isambertus, Jo. Idelfonsus, Salas,
Cornejo, Jo. à S. Thoma et alii, quorum loca observari possunt
apud aliam quamdam meam Dissertationem, quam olim diffisius
de hac materia edidi, ubi evidenter probavi, quod hujusmodi
Canonum Regula tantum casus practicos, et de facto spectabat.
Saltem igitur prædicta Regula sive lex Canonum est vere dubia
extra casus practicos, et de facto; ac ideo non sufficienter pro-
mulgata, et propterea vim non habet obligandi.

Sed demus gratis hanc legem procedere pro omnibus dubiis,
rursum peto: Quid dicit lex haec sive Regula? *In dubiis tutior*
via est eligenda. Ergo cum homo est in dubio, nequit agere. Sed
quid si formet sibi dictamen moraliter certum de honestate sua
actionis? tunc non est *in dubio*, sed est extra dubium, et extra
casum Regulæ, ob Principium illud jam plusquam plenè probatum
quod lex dubia non obligat, quia tunc deficit ei promulga-
tio, quæ est de essentia legis.

Textus autem quem addit, *Qui amat periculum, in illo peribit*,
nescio quomodo possit sue opinioni favere. Non ignoro, hujusmodi
Scripturam afferri ab omnibus ejusdem rigidæ sententiaz
Propugnatoribus; sed non valeo intelligere, quidnam ex ea eruere
possint isti Magistri (ut se jactant) sanæ et purioris doctrinæ.
Attendatur Scripturæ contextus; dicitur ibi: « Cor durum
» habebit male in novissimo, et qui amat periculum, in illo
» peribit. » *Eccl. 3. 27.* En quod casus Scripturæ, in quo homo
graviter peccat, est, cum ipse in verum se immittit periculum

sue salutis, protrahendo usque ad mortem suam conversionem;
sicut pariter verum periculum incurrit, et graviter peccat, qui
occasione proximam peccandi voluntarie renuit removere;
omnino differt ergo casus a nostro, in quo, posito, quod lex dubia
non obligat, nullum est periculum transgrediendi legem: quia,
cum eo casu non sit ea sufficienter promulgata, nullam habet vir-
tutem obligandi.

Ex hac autem Doctrina S. Thomæ, nempè quod lex non habe-
vit virtutem obligandi, nisi sit promulgata et innotescat, duo Corol-
laria descendunt, quibus præfata nostra Dissertatio magis solida
tur: primum quod lex dubia non obligat: secundum huic annexum, quod lex incerta nequit certam obligationem inducere.
Hinc subdimus.

COROLLARIUM PRIMUM.

Lex dubia non obligat.

Ex principio autem tam firmiter et multipliciter a D. Thoma
probato, nempè quod lex non promulgata non habet virtutem
obligandi, certa descendit præfata prima Conclusio, quod lex
dubia non obligat. Hujusmodi Conclusio probatur ex eo, quod
certum et exploratum communiter est inter omnes Doctores,
quod certitudo moralis alicujus sententiae, si non probatur ex ali-
quo certo Principio *directo*, probetur tamen ex alio Principio *reflexo*
pariter certo, ut probatur primo ex *can. 4. Quid culpatur*,
23. q. 1. ubi S. Augustinus scribit: « Vir justus, si forte sub
» Rege homine etiam sacrilego militet, rectè potest illo jubente
» bellare, si vice (alias *civica*) pacis ordinem servans, quod sibi
» jubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel
» utrum sit, certum non est; ita ut fortasse reum faciat Regem
» iniqüitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo
» serviendi. » Quamvis igitur Subditus sit dubius de belli justitia,
potest tamen licet militare ex jussu sui Principis, et qua ratione?
innixus Principio reflexo quod Princeps habet jus certum, ut
semper ac de iniustitia non constat, ei obtemperetur. Probatur
pariter ex *cap. Dominus, de Secund. nupt.* ubi dicitur, quod si
Vir dubitet de morte prioris Viri sue Uxor, nequit debitum
petere, sed tenetur reddere Uxori, quæ non dubitans in bona fide
petit; et cur? ob certum Principium reflexum, quod cum uxor
sit in bona fide, ipsa in dubio jus habet petendi debitum.

Hanc doctrinam ut certam habet P. Jo. Laurentius Berti in
sua *Theologia* (tom. 2. lib. 21. c. 13. prop. 3. vers. *Patroni*) qui
tenet illicitum esse sequi opinionem minus tutam, licet sit æquè
probabilis; sed unde id probat? probat ex falsitate duorum Princi-
piorum, quibus Probabilistæ licitum esse sustinent; primum enim
est illud: *Qui probabiliter agit, prudenter agit*. Merito revera
P. Berti ait, Principium hoc non esse sufficiens ad operandum cum
opinione tantum probabili; etenim cum opinio adversa pro lege
æquè sit probabilis, certitudo de actionis honestate ad rectè ope-

randum necessaria nobis deinde non suppetit. Alterum Principium quorundam Probabilistarum est hoc, quod cum utraque opinio est probabilis, homo circa opinionem tutiore judicium suspendit, et probabilitati opinionis benignae se innitens, operatur. Sed juste idem P. Berti tale Principium etiam reprobat; illud enim nequam de actionis honestate nos certos reddere valet, cum hujusmodi suspensio judicij sit merè voluntaria, unde excusare non potest, quin ignorantia sit verè vincibilis, ideoque eo modo nequit equidem dubium deponi. Quapropter concludit Berti: posito, quod aliud fundamentum non adest deponendi dubium, quam illa sola opinionis benignae probabilitas, minimè licebit nobis illâ opinione uti. Secus vero est, scribit ipsemet Berti, casu quo præter illam probabilitatem opinionis, aliunde se offerat alia reflexa ratio, sive Principium certum, quod de honestate actionis in praxi moraliter certos nos reddit: siquidem tunc nostri judicij certitudo non jam rationibus illius opinionis probabilis, sed Principio reflexo certo supervenienti innititur. Exemplumque affert Religiosi, qui dubitans an possit jejuniū solvere, ut studio operam præbeat, potest utique solvere, si urgeat Superioris præceptum, quo certus fiat posse citra culpam cibum sumere. Aliud affert exemplum de possessore, qui prædium bonâ fide possidens, superveniente dubio, licet potest possessionem proseguiri, si a Viro docto tutus redatur, quod nemo in dubio re legitimè possessâ spoliari tenetur. Hinc sic concludit: « Procul dubio potest hoc pacto ex reflexione mentis antea perplexæ fieri judicium practicum moraliter. » Idem scribit P. Wigandt Ordinis Prædicatorum, dicens: « Probabilius est non esse peccatum operari cum Conscientia speculativè dubia, habente annexum judicium practicum de honestate operationis. » Ratio, quia qui sic operatur, prudenter judicat in his circumstantiis se licite, et honeste operari: *Tract. 2. Ex 1. q. 5. art. 2.*

Consentiantur Domini Ballerini in suo Opere, cui titulus: *Moralium actionum regula, sive Quæstio de opin. probabili*, qui licet strenue rigidam sententiam tueantur, huic tamen doctrinæ tanquam certæ libenter subscribunt dicendo: « Quod in praxi ex directis Principiis minimè certis incertum est, ex certo reflexo Principio, fit omnino certum. » Ipsique pariter de hoc plura adducunt exempla, et signanter illud mox supra a nobis relatum de dubio impedimento Matrimonii contracti, quo casu aiunt, quod licet ob Principia directa incertum sit, an Conjux dubitans possit debitum reddere, nihilominus ob Principium reflexum, quod ex canone et ratione deducitur, securè reddere valet. Unde concludunt: « In his omnibus exemplis observandum est, reflexa Principia particularem questionem non solvere, sed in certam relinquere; sola praxis certa est, eo quod Principia reflexa praxis in eo dubio dirigende certam regulam figant. » Idem scribit P. Gonet *Manual. t. 3. tr. 3. c. 16. circa fin.* Tandem idem P. Lector Jo. Vincentius Patutius, qui in hac controversia duplici libello strenue mihi se opposuit, id pro explorato

admittit, nempe quod cum Principium reflexum est certum, jam reddit actionem certè honestam; sic enim ait in suo Libello, *La Causa del Probabilismo etc. §. IV. pag. 40.* et expressius p. 45. ubi scribit: « Se fosse vero, che nel caso » d'incertezza della legge, la legge non vi fosse, perche non promulgata abbastanza, oh allora si (come accennai) areste un Principio certo, se non diretto, almeno reflesso, onde formar un dettame prudente certo di poterlo celebrare lecitamente (loquitor de quodam contractu dubie licto), attesoche non essendoi legge che lo proibisca, qual timor saggio potrebbevi essere di trasgredire la legge, che certamente non v'è? Melius dixisset, quæ certe non obligat; quod alias ad idem reducitur, quia lex quæ non obligat, est tanquam non esset.

Et sic intelligitur, quomodo judicium speculativè dubium, sive probable de honestate actionis, potest in praxi fieri moraliter certum. Sed quis objicit, quomodo rationes speculativè tantum probabiles, possunt in praxi moraliter certae evadere? Hoc evenit, ut optimè tradunt Episcopus Abelly, et P. Eusebius Amort, non ex eo quod ipsæmet rationes speculativè probabiles alicuius opinionis fiunt in praxi moraliter certæ: sub quia aliæ sunt rationes ipsius opinionis, quæ tantum probabiles sunt, aliæ vero sunt rationes Principii reflexi, quibus in praxi ultimum formatur judicium moraliter certum ex illo Principio certo; et sic actio quæ speculativè est tantum probabiliter honesta, in praxi certe immoraliter honesta evadit.

Ut ergo nostram firmemus Conclusionem, nimirum quod lex dubia non obligat, sic certo tramite arguimus: Principium a D. Thoma superius jam probatum est, quod lex non habet virtutem obligandi, nisi sufficienter promulgata sit, et innotescat. Casu autem quo duæ opiniones concurrant æqualis ponderis, tunc quidem lex nequit dici sufficienter promulgata, tunc enim sufficienter promulgatum est dubium an lex existat, sed non est promulgata lex; ac propterea ipsa non potest obligare.

Hanc sententiam novissimè Eusebius Amort Germanus, vir doctrinæ undique perspicuus, tanquam certam defendit in sua *Moralis et Scholastica Theologia*, Bononiæ typis data an. 1753, postquam Romæ emendata fuit iussu Benedicti XIV, cui ipse Auctor supplices preces dedit, ut curaret opus ante ejus publicacionem a cordatis Theologis Romæ revideri, et ubi oportere censeret, emendari. Pontifex votis annuit, et transmisit ei aliqua menda in Operæ emendanda, salvâ tamen quæstione de opinione æquè probabili, ut videre est in ipsius Opere. Scribit Auctor, quod ubi opinio pro lege evidenter, et notabiliter probabilior non apparet, moraliter certum est, legem obligantem non existere, dicens, quod Deus iuxta suam Divinam Providentiam cum ipse vult legem suam obligare, efficere tenetur ut evidenter et notabiliter probabilior appareat: « Quanduncunque (sic loquitur) existentia legis non redditur credibilius non ipsa, moraliter certum est non dari legem; quia ex natura Providentiae divinae Deus,